

Иван Й. ТЕНЕВ¹

***Тàлер* или *дàлер*? Национален колорит и наименования на парични единици в преводите на норвежките народни приказки на български език**

Резюме

Съхраняването на националния, културния и историческия колорит е основно предизвикателство при превода на фолклорни наративи. В статията се разглеждат подходите към норвежките реалии (културноспецифична лексика), обозначаващи парични единици (норв. *daler*, *skilling* и *mark*), възприети от преводачите на български език на събраните от Петер Кристен Асбьорнсен и Йорген Му Норвежки народни приказки. Стратегиите на преводачите се анализират на фона на ключовата роля на Приказките за подхранване на норвежката национална идентичност през периода на Националния романтизъм. В статията се представят и някои теоретични обобщения, свързани с многобройните фактори, които обуславят възможните преводачески решения – напр. жанровата специфика на изходния текст, целевата група на превода, интензивността на националния колорит и естеството на денотата на реалиите.

Ключови думи: норвежки народни приказки; преводимост; реалии

Abstract

***Tàler* [thaler] or *dàler* [daler]? National Overtones and Names of Currency Units in the Translations of the Norwegian Folktales into Bulgarian**

Rendering national, cultural and historical references into the target language is one of the major challenges in translating folklore narratives. The paper examines the approaches to Norwegian realia (i.e. words for culture-specific items) denoting currency units (*daler*, *skilling* and *mark*), adopted by the Bulgarian translators of the Norwegian Folktales collected by Peter Christen Asbjørnsen and Jørgen Moe. The translation strategies are discussed against the backdrop of the major role of the Folktales in fostering Norwegian national identity during the National Romanticism period. The paper provides some theoretical considerations relating to the multitude of factors which underlie the possible translation strategies, e.g. the genre specifics of the source text, the target group of the translation, the degree of the national overtones' intensity and the nature of the realia's denotata.

Keywords: Norwegian Folktales; translatability; words for culture-specific items

Преводът на фолклорни приказки изисква познаване на най-важните особености на превода на фолклорни наративи изобщо. В сбит вид те са представени от етнолога Клаус Рот, според когото:

Думите и техните значения, мотивите и темите, както и поетичната форма, стилът и начинът на представяне на фолклорния текст са културноспецифични. Дори и мотивите и темите да са познати

¹ **Ivan Y. TENEV** [Иван Й. ТЕНЕВ] holds a PhD degree in Scandinavian Studies from Sofia University St. Kliment Ohridski and has been teaching at the Scandinavian Studies Section of the Department for German and Scandinavian Studies at Sofia University since 2004 taking on a full-time position in 2016. Ivan Y. Tenev teaches courses in practical Norwegian language, Norwegian grammar and lexicology. His research focuses on applied linguistics, lexicology and word-formation, as well as the translational reception of Norwegian literature in Bulgaria.

и в други страни, културноспецифичното може да се открие в начина, по който те са съчетани, в разработването на подробностите и характерните им особености или в значението, което носят. (Roth 1998: 250)².

Пълноценното предаване със средствата на целевия език на културноспецифичните елементи в оригинала определя и успеха на превода на изходния фолклорен текст. При подобна, макар и неизбежно субективна, оценка трябва да се отчитат и някои фактори, които ще отбележа дотолкова, доколкото имат отношение към основната тема на тази статия – подходите към някои видове реалии в преводите на норвежките народни приказки³ на български език. Тук имам предвид преводите, публикувани през 1983 г., 2005 г. и 2006 г. (Асбьорнсен, Му 1983; Асбьорнсен, Му 2005; Асбьорнсен, Му 2006). На фона на разгърнатата се през пролетта на 2017 г. полемика за несполуките при превода на „Детски и домашни приказки“ от Братя Грим (Братя Грим: 2016)⁴ ще разгледам и някои особености на издателския и преводаческия подход към норвежките народни приказки в България.

Норвежките народни приказки – исторически контекст и национален колорит

Вдъхновени от делото на Братя Грим и водени от стремеж към възстановяване и укрепване на норвежката национална, културна и езикова идентичност след постигнатата в 1814 г. частична независимост на норвежката държава, Петер Кристен Асбьорнсен (1812 – 1885) и Йорген Му (1813 – 1882) пътуват из Южна Норвегия и записват систематично наративи в проза (англ. *prose narratives*) – по термина на фолклориста Уилям Баскъм (Bascom 1965: 3). Според установената традиция те се наричат норвежки народни *приказки*, макар че съгласно основополагащата класификация на Баскъм (Bascom 1965: 5) жанрово Приказките могат да бъдат отнесени към няколко категории – приказки, легенди, митове, спомени и анекдоти, вицове и шеги⁵. В последната категория се включват част от наративите, записани от Асбьорнсен и Му и публикувани за пръв път в сборника „Еротични народни приказки“ (Høgset 1977).

² The words and their meanings, the motifs and themes as well as the poetic form, the style, and the performance of a folklore text are culture-specific. Even if the motifs and themes are international, the culture-specific may reside in their combination and in the elaboration of the details and traits or in the meaning they convey. (Мой превод – И.Т.).

³ По-нататък и само „Приказките“

⁴ Вж. напр. Преводът на диалекти 2017

⁵ За преглед на възприетата в българската фолклористика таксономия на неписаната народна проза и съответната терминология вж. напр. Георгиева 2001.

Въпросът за жанровата определеност на записаното от Асбьорнсен и Му и съответните сюжетно-тематични особености е свързан и с проблема за целевата група на Приказките. Като продукт на устното народно творчество адресатът им е бил различен в зависимост от тематичното им съдържание и погрешно се смята, че са били предназначени предимно за деца. Едва след като са записани, подбрани, редактирани и издадени, Приказките получават и свой определен „читател“. При подготовката на Приказките за публикуване Асбьорнсен и Му дефинират целевата група на съответния сборник, която обикновено личи и от заглавието му (напр. Asbjørnsen, Moe 1883 – 1887; Asbjørnsen, Moe 1909; Høgset 1977).

За пръв път записаните от Асбьорнсен и Му наративи са издадени в няколко свитъка в периода 1843 – 1844 г. (Asbjørnsen, Moe 1843 – 1844), но първото им пълно издание е публикувано през 1852 г. под наслов „Норвежки народни приказки, събрани и разказани от П. Кр. Асбьорнсен и Й. Му“ (Asbjørnsen, Moe 1852). Този сборник, посветен неслучайно на „създателите на германската приказна литература“ Якоб и Вилхелм Грим (Asbjørnsen, Moe 1852: 7), се определя и като „академичното“ издание на Приказките заради обема си и подробния научен предговор от Му.

През 1845 г. и 1848 г. Асбьорнсен издава самостоятелно сборника „Норвежки приказки за тайнствени същества и народни предания“ в две части (Asbjørnsen 1845; Asbjørnsen 1848). Сборниците от 1852 г., 1845 г. и 1848 г. с някои добавки служат за основа на всички по-късни издания на Приказките.

Поради специфичния исторически развой на писмения норвежки език Асбьорнсен и Му записват Приказките на датски език, който обаче обогатяват с диалектни норвежки думи и изрази и синтактични конструкции, заимствани от речта на разказвачите, и така запазват автентичността на устния разказ. Норвежкият фолклорист Йорнюлф Худне условно разделя норвежките лексикални елементи в Приказките на три категории – думи, означаващи специфични за норвежката действителност явления; названия на животни, растения, природни обекти и явления; думи от ежедневната реч (Hodne 1998: 138). Класификацията на Худне всъщност се покрива от дефиницията за реалия на Сергей Влахов и Сидер Флорин:

РЕАЛИИТЕ са думи (и словосъчетания), назоваващи обекти, характерни за живота (бита, културата, социалното и историческото развитие) на един народ и относително чужди за друг; като носители на НАЦИОНАЛЕН и/или ИСТОРИЧЕСКИ колорит, те поначало нямат точни съответствия (еквиваленти) в други езици и следователно не се поддават на превеждане „на общо основание“, а изискват особен подход. (Влахов, Флорин 1990: 33)

Така, на фона на датската езикова норма от средата на XIX в. и при условие че работи и с първите издания на Приказките, преводачът може относително лесно да разпознае норвежките реалии и да избере най-подходящия им еквивалент на български език в зависимост от целта, която си е поставил с превода, и читателската аудитория, за която той е предназначен.

Веднъж записани в суров вид, впоследствие преди издаването си Приказките са частично авторизирани – обработени са така, че да бъдат „подсилени и подчертани специфичните норвежки черти“ при запазване на оригиналната сюжетна линия и мотиви (Hodne 1998: 136). Можем да определим жанра на публикуваните норвежки народни приказки като хибриден – с присъщите особености на записаното устно фолклорно творчество, но и с елементи на авторова интерпретация, подчинена на идеите на националния романтизъм, с частична научна обработка, туширане на лексикални елементи, схващани като непристойни и др.

Фолклорът и народната култура във всичките ѝ форми са от изключително значение не само за укрепването на норвежката национална идентичност през XIX в., но и в наши дни. В известното си есе „Нашите приказки“ норвежкия писател Сигюр Хул определя значението на Приказките така:

Те са онова норвежко литературно произведение от последните сто години, което има най-многогранното и най-голямо *съвкупно* значение – за норвежкото творчество и наука, за норвежкото национално чувство и себеусещане, дори и за норвежкото ежедневие. (Hoel 1948: 98 – 99)⁶

Статутът на своеобразен национален епос изисква от подходящия към Приказките преводач особено внимание към съдържащия се в тях национален колорит.

Преводи и издания на норвежките народни приказки на български език⁷

Подходът към предаването на националния и исторически колорит при превода на норвежките народни приказки зависи от поне три фактора: изборът на изходния текст и изданието на Приказките, от което ще се превежда; подборът на приказките, които ще бъдат включени в българското издание; целевата група, за която е предназначен българският превод.

⁶ Dette er *det* norske litterære verk fra de siste hundre år som har hatt den mangfoldigste og den største *samlede* betydning – for norsk diktning og forskning, for norsk nasjonal følelse og selverkjennelse, ja, til og med for norsk praktisk dagligliv. (Мой превод – И.Т.).

⁷ От прегледа са изключени изданията на приказките, преразказани за деца от Ран Босилек (Ран Босилек 1941), както и планираното за 2022 г. издание на Приказките в превод на български от Стела Джелепова.

В изданието на Приказките на български език от 1983 г. с преводач Антония Бучуковска (Асбьорнсен, Му 1983) е посочен източникът, от които са подбрани преведените приказки – Asbjørnsen, Moe 1977. Адресатът са децата – книгата е част от поредицата „Вълшебници“ на издателство „Отечество“, с малък обем е (96 стр.), полиграфски и типографски е оформена по подходящ начин. Съставителството е на преводачката, която в кратък послеслов представя историческия и литературния контекст на записването на Приказките и тяхното значение за развитието на норвежката култура. В послеслова Бучуковска обръща внимание и на някои реалии, като обяснява съдържанието им от гледна точка на норвежката им специфика – *крал, трол, дворец* (напр. „дворецът не е нищо друго освен голяма красива дървена къща, около която са разположени различни постройки“ (Асбьорнсен, Му 1983: 90)). Най-общо, стилът на превода е съобразен с целевата аудитория и оригиналният текст е частично адаптиран в стилистично и лексикално отношение.

С общ обем от около 740 страници, изданията на приказките от 2005 г. с преводач Анята Качева и от 2007 г. с преводач Веселка Попадийна (Асбьорнсен, Му 2005; Асбьорнсен, Му 2006) вероятно са замислени като двутомник, представляващ относително пълно издание на Приказките на български език, въпреки различаващото се полиграфско оформление, различния формат и тематично разнородния дизайн на корицата на двете книги.

Ползваното издание на изходния норвежки текст не е посочено по начин, който да позволи то да бъде идентифицирано еднозначно. В тома от 2005 г. фигурират единствено имената на Асбьорнсен и Му и заглавието „Norske folkeeventyr“ (‘Норвежки народни приказки’). В тома от 2007 г. заглавието на изходния текст е обозначено като „FOLKEEVENTYR-2“ (‘Народни приказки – 2’). Особеностите на подбора сочат, че преводачките вероятно са използвали някое от съвременните сборни издания, в които наборът от приказки е относително установен – напр. Asbjørnsen, Moe 1996. На това издание се позовавам и аз в разсъжденията си по-долу.

Специално внимание заслужава приказката „*Skarvene fra Utrøst*“, чието заглавие е преведено погрешно на български като „Чайките от Ютрьост“ (вж. Асбьорсен, Му 2005: 135) вместо „Кормораните от Ютрьост“. За първи път тя е включена във второто разширено издание на „Норвежки приказки за тайнствени същества и народни предания“ (Asbjørnsen 1859), а впоследствие и в сборните издания. Приказката представя характерен за Северна Норвегия и областта Нурлан фолклорен наратив, който в периода на националния романтизъм се превръща в един от епитомите на норвежкия национален дух. При това изображението на трите корморана се

приема за емблема на областта Нурлан, която е и ключов топос в норвежкия литературен канон изобщо. За този специфичен статут на приказката допринася и уводът към нея, написан от Асбьорнсен, който обаче е спестен в българския ѝ превод.

Несполучливото представяне на „Кормораните от Ютрьост“ се дължи и на неизяснената целева група на преводите на Приказките от 2005 г. и 2007 г. В едно академично или представително издание би трябвало да намерят място не само уводът на Асбьорнсен, но и подходящи коментари за мястото на приказката в норвежката национална култура.

Реалии парични единици в българските преводи на норвежките народни приказки

Въпреки неопределения адресат на изданията на Приказките от 2005 г. и 2007 г., тук ще се опитам да анализирам приложените от преводачите стратегии за предаване на някои реалии, назоваващи парични единици – норв. *daler*, *skilling*, *mark*. Тях можем да отнесем към „остарелите и старинни парични названия“ по класификацията на Влахов и Флорин (Влахов, Флорин 1990: 149).

Корпусът на изследването включва случаите на употреба на лексемите *daler*, *skilling*, *mark* в едно от съвременните сборни издания на Приказките на норвежки език (Asbjørnsen, Мое 1996) и съответствията им в българските преводи.

На първо място е необходимо да се изясни статутът на разглежданите названия на парични единици в изходния текст (вж. Влахов, Флорин 1990: 144) и доколко те функционират като същински реалии или са реалии, които са загубили своя национален и исторически колорит. Смятам, че с оглед на ролята им в текста на норвежките народни приказки (а не изобщо!) можем да разглеждаме *daler*, *skilling* и *mark* като същински реалии. Те функционират в жанрово специфичен изходен текст и „съжителстват“ с много други видове реалии – битови, географски и др. Всички те са съществен елемент от целенасочено подсилвания от Асбьорнсен и Му национален колорит на приказките.

При реалиите парични единици е важно да се прецени и доколко разглежданата реализия означава парична единица с определена стойност – „валутна парична единица“ по класификацията на Влахов и Флорин, или е използвана метафорично, при което все пак запазва „отблясъци от националната си принадлежност“ – т.е. можем да я определим като „безвалутна парична единица“ (вж. Влахов, Флорин 1990: 148).

В голяма част от случаите разглежданите реалии са използвани метафорично в корпуса, но същевременно запазват и „националните си багри“. Това определя и възможните подходи към тяхното предаване – чрез транскрипция, чрез родово-видова замяна и др. (вж. по-долу). По-скоро метафорично, в значение ‘голямо количество пари’, е употребена лексемата *daler* в следния пример:

Men da han var gift før, så fikk han to hundre daler og hester og vogn, og så mye gull og sølv som han kunne få med seg. – Синът на воденичаря обаче вече бил женен, затова кралят му дал двеста талера, коне и каляска, и толкова злато и сребро, колкото можел да вземе със себе си. („*Rike Per Kremmer*“/„Пер Богаташа“, превод – В. Попадийна)⁸.

Именно този вид употреби на реалиите са най-проблемни, доколкото допускат и различни подходи при предаването им в зависимост от фактори като целевата група на превода, стремежа към запазване на макар и остатъчния национален колорит и др.

При оценката на стратегиите за предаване на реалии парични единици трябва да се има предвид и тяхната покупателна способност, особено когато става въпрос за относително непознати за българската действителност денотати.

Тук възниква въпросът кой исторически момент да бъде приет за отправна точка на анализ на характеристиките на денотата на думите реалии във фолклорните приказки и особено във вълшебните приказки. В тях действието е ситуирано извън конкретна историческа епоха, времето е „емпирично“ и се измерва единствено с „действията на персонажите“, отвъд които категория време всъщност не съществува (Propp 1997: 25).

Норвежките народни приказки обаче се отличават с висока степен на авторизация както от страна както на разказвачите, така и на Асбьорнсен и Му. Концепцията на записвачите, според която Приказките са средство за укрепване на националния дух, е отразена и в техния език и стил. За Асбьорнсен и Му е било важно приказките да бъдат разбираеми за читателите в цяла Норвегия и „да представят страната, а не отделна нейна област“ (Asbjørnsen, Moe 1852: 9). В такъв случай е логично, с голяма доза условност, за отправна точка на осмислянето на значението на реалиите в изходния текст да бъде прието времето, предхождащо записването на приказките, т.е. от началото на XIX в. докъм 30-те и 40-те години на XIX в.

⁸ В скоби са посочени заглавието на приказката, от която е ексцерпиран примерът, на норвежки и на български език, както и името на преводача. Оригиналният правопис е запазен.

За покупателната способност на паричните единици в исторически план обикновено се съди по косвени белези като цената на труда, стоките и услугите. Еднозначното им установяване, при това в рамките на поначало условния фолклорен хронотоп на норвежките народни приказки, не е възможно. Известна ориентация все пак дават някои данни, които се откриват в характерните за норвежката историографска и етнографска традиция краеведски съчинения – т.нар. селищни книги (норв. *bygdebøker*). В една от тях, посветена на историята на община Леша в областта Опланд в югоизточна Норвегия (Kjelland 1987: 7), откриваме индекс на цените на юниците в периода 1658 г. – 1845 г. в далери. От 1660 до 1790 г. цената се движи в границите 2 – 3 далера, а от 1800 г. до 1820 г., по време на Наполеоновите войни, закономерно се повишава до 8 – 11 далера. За сравнение, през XVIII в. годишният доход на миньорите варира от 45 до 60 далера, на учителите от 15 до 40 далера, на епископите от 1000 до 2000 далера (Dyrvik 1978: 320).

Далерът е основната парична единица в Скандинавия в периода от първата половина на XVI в. докъм 1872 – 74 г. Първоначално 1 далер се е равнявал на 3 марки или на 48 шилинга, а след 1625 г. на 4 урта⁹, на 6 марки или на 96 шилинга (Skaare 2021).

Названието на паричната единица *daler* е възприето в скандинавските езици от срдолнем. *dāler*, чийто облик е оформен чрез субституция на *t* с *d* от нововиснем. *Thaler* – съкратено название на монетата *Joachimsthaler* (*Gulden*), което възпроизвежда чешкото селищно име *Jáchymov*, на немски *Sankt Joachimsthal*, т.е. ‘долината на св. Йоаким’, където през 1519 г. започват да се сечат тези сребърни монети. Среднодолнонемският облик лежи и в основата на англ. *dollar*, название на паричната единица на САЩ. Лабиализувано австрийско произношение на нем. *Taler* е отразено в името на националната парична единица на Словения от 1991 до 2007 г. *tolar*. В този смисъл названията *талер*, *далер*, *долар* и *толар* са етимологични дублети в българския език (вж. Парашкевов 2007: 149; Парашкевов 2008: 390; Falk, Torp 1903 – 1906: 98; Hoad 1996: 132; NAOB под *daler*).

Норвежката форма *skilling* възхожда към стнорв. *skillingr*, вероятно заемка от срдолнем. *schilling* или стангл. *scilling*, на свой ред унаследено в англ. *shilling* (бълг. (британски) *шилинг*), название на излязла от обращение парична единица, използвана в страните – бивши територии на Британската империя (срв. Hoad 1996: 435; NAOB под *skilling*). Нововисоконемският облик

⁹ Ед. ч. урт (норв. *ort*). Тази парична единица не се среща в норвежките народни приказки, вкл. и в академичното им издание от 1852 г.

Schilling е название на националната парична единица на Австрия до 2002 г. (бълг. *австрийски шилинг*).

Mark е название на парична единица, разпространена в цяла Северна Европа. В началото на XVIII в. броят на отсечените в Норвегия марки намалява (Risvaag 2020). Вероятно това е причината тази парична единица да се споменава рядко в Приказките. Източник на норвежкия облик *mark* е стнорв. *mǫrk* ('поле, покрайнина, погранична гора'), застъпник на герм. **mark(ō)* ('погранична област') с когнати в другите германски езици (срв. нем. *Mark*, нидерл. *mark*). По метафоричен път с *mark* започват да се назовават знаците, поставяни на теглилките на везната и указващи теглото им. Впоследствие *mark* започва да се използва и за обозначаване на мярка за тегло, равняваща се на около четвърт килограм, както и за назоваване на разглежданата парична единица (Kluge 2002 под *Mark*²; Falk, Torp 1903-1906: 500; НАОВ под *mark*).

Изложеното дотук онагледява част от многопосочния предварителен анализ, необходим за избора на подходящ похват за предаване на реалиите при превод, като откриох фактори като жанровите особености на изходния текст, яркостта на колорита на реалията, характера на самата реалия (езикова и литературна традиция, характер на денотата, „отнесеност към една или друга категория по предмет, време, място“), прагматиката на превода (целевата група на превода) (вж. по-подробно Влахов, Флорин 1990: 73 – 83).

Подходите на българските преводачи на норвежките народни приказки към предаването на паричната единица *daler*, която се среща и най-често в корпуса, са следните:

- **замяна на норвежката реалия с реалия от друг чужд език** (Влахов, Флорин 1990: 69)
 «*Det er det samme, jeg gir deg hundre daler.*» *sa kongen*. – Не ме интересува, ще ти дам сто талера. („*Peik*“/, „Пайк“, превод – А. Качева)

Når det kommer en som vil kjøpe meg, skal du si du vil ha hundre daler for meg. – Когато някой поиска да ме купи, ще му кажеш, че струвам сто талера. („*Bonde Værskjegg*“/, „Селянина Ветробрад“, превод – В. Попадийна)

 [...] *men tre hundre daler måtte han gi for den, og så skulle den andre få ha den til slåttonna*. – Той трябвало да плати триста талера за нея, но щял да я получи чак когато започне коситбата. („*Kvernen som står og maler på havsens bunn*“/, „Мелничката на дъното на морето“, превод – А. Бучуковска)
- **родово-видова замяна**, при която се предава „(приблизително) съдържанието на реалията с единица с по-широко значение“ (Влахов, Флорин 1990: 70)

Det ville lensmannen gjerne, om det skulle være, sette hest og gård og hundre daler på at han ikke var god for. – Наместникът се съгласил и заложил всичките пари, които имал в себе си, че момчето няма да улучи свраката от такова голямо разстояние. („*Veslefrikk med fela*“/„Малкия Фрик с гъдулката“, превод – В. Попадийна)

[...] *og den dagen ga han Per enda mange, mange flere drikkepenger; det var visst hundre daler.* – Той дал на най-малкия син още повече пари [...] („*Herreper*“/„Господаря Пер“, превод – В. Попадийна)

- **контекстуален превод**, при който съдържанието на реалията „се предава чрез трансформирания по съответен начин контекст“ (Влахов, Флорин 1990: 72):

Kongen ga da de seks de gildeste klær noen hadde sett, så det lyste lang vei av dem, og hver sin hest, som kostet mange, mange hundre daler, og så reiste de. – Кралят облякъл шестимата си сина с най-знатните дрехи, които блестели отдалеко, дал им по един скъп кон и те потеглили. („*Risen som ikke hadde noe hjerte på seg*“/„Гролът, който нямал сърце“, превод – А. Качева).

Най-често срещаният в изследвания корпус подход е замяната на реалията *daler* с немската форма *талер* – етимологичен дублет на транскрибирания облик *далер*.

В съвременни български източници *далер* се среща като термин в някои нумизматични и историографски съчинения (напр. Харитонов 1998: 48 и др. от същия автор; Топоров 1997: 35 – 37 в главата озаглавена красноречиво „Далерът – скандинавският талер“), както и в една статия (Ескенази 1992), посветена на т.нар. национална адаптация на преводните творби, в която се коментира и предаването на някои реалии в българския превод на комедията „Йеде от планината“ (Холберг 1900) от датско-норвежкия драматург Лудвиг Холберг. В статията имплицитно се препоръчват транскрибираните от датски форми *далер*, *скилинг*, *ригсдалер* вместо използваните от преводача български реалии *лев* и *стотинки* (Ескенази 1992: 64 – 65).

В българския превод на приказките на Х. К. Андерсен (Андерсен 1983), дело на Светослав Минков, последователно се използва формата *далер*. Тя е предпочетена и в превода на приказките на Андерсен от Петър Петров (Андерсен 1996 – 1998), където в бележка под линия се пояснява, че далерът е „датска парична единица, равна на 2 крони, излязла от обръщение през 1873 г.“. За отбелязване, в превода на Андерсеновите приказки от Владимир Старирадев (Андерсен 2005) е използвана формата *талер*.

В мемоарите на финансиста Михаил Тенев е регистриран и още един облик със звучна началословна съгласна, възникнал вероятно в резултат на преосмисляне на *er* като окончание за мн.ч. – *дал*, мн.ч. *дали* („шведски, датски и холандски риксдали“) (Тенев 1940: 292). В не само

правописно осъвремененото, но и очевидно редактирано второ издание на спомените цитатът вече звучи „датски, шведски и холандски риксдалери“ (Тенев 2014: 359).

Хр. Г. Данов в своя обзор на чуждестранните парични единици и мерки в „Теоретическа и практическа числителница“ (Данов 1868: 360) означава паричните единици на Дания и Швеция като *талиръ*, но при шведската парична единица е намерил за необходимо да приведе в скоби и облика със звучна начална съгласна (*специсъ-риксдалер*).

С други думи, транскрибираният вариант *далер* не е чужд за българската книжнина и е запазен за назоваване на съответните скандинавски парични единици.

Нумизматичният термин *талер* е познат на българските специалисти историци като название на западноевропейска монета, като обикновено в специализираните справочници се уточнява националната ѝ принадлежност – напр. *австрийски талер*, *холандски талер*, *белгийски талер*, *полски талер*, *испански талер* и др. (вж. Харитонов 1998). От XVI в. нататък монетата прониква и в България, благодарение на търговските връзки със съответните страни, за което свидетелстват и регистрираните фонетични варианти на облика *талер* в някои български диалекти – напр. *талир*, *талыр* (срв. Парашкевов 2007: 149; БЕР 2010: 780).

Замяната на *daler* с *талер* при превод на български език, вместо с транскрибираната форма *далер*, би била допустима само при условие че реалитета *талер* е „по-близка на читателя“, националният ѝ колорит е „избледнял“ и е изгубила „тясната си връзка с определена страна или народ“ (Влахов, Флорин 1990: 69, 92).

Извън нумизматичните, историографски и етнографски съчинения, където функционира не като реалитет, а като термин (за разликите вж. Влахов, Флорин 1990: 29–30), лексикалната единица *талер* се среща основно в литературно-биографични текстове и в преводи на немскоезична художествена и фолклорна проза. Именно в техния контекст следва да се прецени дали и в каква степен е избледняла националната ѝ обогатеност. Подобна оценка би била малко или много субективна, но според мен (а вероятно и според езиковото чувство на четящата българска публика), лексемата *талер* като название на парична единица се свързва преимуществено с Германия. Свидетелство за това е и дефиницията на съответната лема в средните по обем тълковни речници и речници на чуждите думи в българския език (срв. БТР 2005 (‘стара немска сребърна монета’); РЧДБЕ 2007 (‘стара немска сребърна монета, равна на 3 марки’); Радева 2012: 636 (‘стара немска сребърна монета’)).

Тази устойчива връзка вероятно се дължи на употребата на лексемата *талер* в извънредно популярните и четени преводи на български език на приказките на Братя Грим, дело на известния ни преводач от немски език Димитър Стоевски. Те са публикувани за пръв път в два тома съответно през 1962 г. и 1963 г. (Братя Грим 1962–1963) и впоследствие са преиздавани многократно дори и без да се посочва преводачът им. За утвърждаването на националния колорит на лексемата *талер* вероятно е повлиял и преводът на авторските приказки на Вилхелм Хауф (Хауф 1968). Така, според мен в българското езиково съзнание *талер* се свързва трайно с историческата и културна действителност на Германия, при това в определен контекст – преводи на фолклорни и авторски приказки и рецепцията на немскоезичната литература в България изобщо. Предположената тук изразена национална обогрелост на лексемата *талер* вероятно не е съвсем безспорна и би могла да бъде доказана еднозначно единствено чрез подходящ социолингвистичен експеримент.

В крайна сметка замяната на скандинавската реалия *daler* с *талер* в българските преводи на норвежките народни приказки не е оправдана и внася в превода елементи на чужда за оригинала социокултурна и историческа реалност. Доколкото *daler* е най-често срещаното наименование на парична единица в приказките (*daler* се среща 47 пъти в академичното издание на приказките от 1852 г., вкл. и в текста на коментарите към тях; *skilling* 8 пъти, а *mark* 7 пъти), „относителното тегло“ на реалията (за термина вж. Влахов, Флорин 1990: 74) е сравнително високо и най-подходящият начин за предаването ѝ би бил чрез транскрипция, т.е. с формата *далер*.

Макар и породено от обективни причини, привнасянето на немски колорит в превода на текстове от скандинавски езици е част от един по-общ проблем на рецепцията на скандинавската култура в България – все още не съвсем ясното осъзнаване и отграничаване на културната, историческата и езиковата специфика на страните от Скандинавския север в съзнанието на българите. То се проявява да речем във все още разпространеното сред неспециалистите погрешно мнение, че „скандинавските езици са произлезли от немски“ или в транскрибирането по немски образец на скандинавски собствени имена (Хенрих или дори Хайнрих Ибсен вместо Хенрик Ибсен, Розенборг (име на норвежки футболен отбор) вместо Русенборг и др.).

Все пак, подходът при предаването на реалията *daler* и на паричните единици изобщо в българския превод неизменно ще зависи от адресата на превода, който, както отбелязах, е установен само за едното от трите издания на приказките. Допустимо е в превод адаптация, предназначен за читатели деца, реалиите – парични единици, особено когато са употребени метафорично като „безвалутна парична единица“, да се предадат чрез родово-видова замяна, чрез

контекстуален превод или евентуално чрез поясняване в рамките на самия текст, за да не се затруднява възприемането. Например вместо „Много странна свирка – казала прислужницата. – Ще ти дам сто талера за нея.“ („*Gjete kongens harer*“/ „Да пасеш зайците на краля“, превод – А. Качева) могат да се използват вариантите „Много странна свирка – казала прислужницата. – Ще ти дам сто пари за нея“ или „Ще ти дам цяла кесия пари за нея“, „Ще ти платя (пре)скъпо за нея“ и др.

В представително издание на приказките като паметник на норвежката национална идентичност, което ще се използва и за научни цели, например за сравнителни етнографски или фолклористични изследвания, реалиите би трябвало да се предадат чрез транскрипция, с подходящо пояснение в коментарния апарат към текста, включително и когато става дума за метафоричната им употреба като безвалутна парична единица.

Когато обаче думата *daler* е използвана в преносно значение в сравнение или като част от фразеологично съчетание, то тя „губи своя статус на реалия“ (Влахов, Флорин 1990: 93 – 94). В такъв случай, в зависимост отново от целевата група, на български ще се търси функционален еквивалент на цялото фразеологично съчетание, по възможност лишен от ярък местен колорит. В изследвания корпус лексемата *daler* не се среща използвана по този начин, но като пример за случаи, в които би била целесъобразна замяната с „обезцветен“ функционален еквивалент при превод, могат да се приведат следните фразеологизми: норв. *spare på skillingen og la daleren gå* – букв. ‘пестя шилингите, а далерите харча’ (българският фразеологичен аналог би бил ‘на триците скъп, на брашното евтин’) и норв. *den som er slått til skilling, blir aldri en daler* – букв. ‘отсеченият като шилинг никога няма да се превърне в далер’ (с български фразеологичен аналог ‘родил се за мотика, направили го владика’¹⁰).

Казаното дотук за преводаческия подход към реалията *daler* важи и за другите две реалии парични единици, срещани в Приказките – *skilling* и *mark*. При предаването им на български език еднократно се среща още един подход – замяната им с реалия (?) от езика цел (в случая *netаче*), например:

«*Du skjønner ikke ditt eget beste, så gammel du er,*» sa smeden; «*nå skal du bli en ung jomfru igjen på et øyeblikk, og enda skal jeg ikke ta så mye som en skilling for smiinga.*» – Толкова си стара, че не разбираш собственото си добро – казал ковачът. – Всеки момент ще се превърнеш в млада

¹⁰ Разбира се, заради яркия си местен колорит посочените български фразеологични аналози в редки случаи биха били подходящи *функционални* еквиваленти на норвежките фразеологизми.

девица и дори няма да ти взема и петаче за това („*Smeden som de ikke torde slippe inn i helvete*“/, „Ковачът, когато не искали да пуснат в ада“, превод – А. Качева).

Спорно е доколко *нетак*, *нетаче*, *грош* и *гологан* и пр. могат да се смятат за нереалии от синхронна гледна точка, т.е. доколко са изгубили от националния си български колорит и доколко могат да се приемат за немаркирано средство за предаване на реалии от оригинала, включително и в случаите, когато са част от фразеологично съчетание (напр. „не давам и пукнат грош“). Действително Влахов и Флорин (Влахов, Флорин 1990: 147) причисляват *нетак*, *нетаче*, *грош* и *гологан* към групата на реалиите, загубили „ярката си национална обаятелност“, но с уговорката, че запазват „отблясъци от колорит“. От публикуването на основополагащия труд на Влахов и Флорин „Непреводимото в превода“ са изминали повече от 25 години (първото му издание на руски език излиза преди почти 40 години (Влахов, Флорин 1980)). Някои от приведените от Влахов и Флорин примери се нуждаят от осъвременяване с оглед на езиковата употреба днес. Без да се ангажирам с категорично мнение, допускам, че дори и импровизирана социологична анкета ще покаже, че за днешния български читател *нетак*, *грош* и *гологан* се отличават с по-висока степен на стилистична маркираност в сравнение с преди три десетилетия, частично заради все по-рядкото им използване и неизбежната им вторична архаизация, т.е. упадък на неутралната им, разширена употреба в значение ‘пари изобщо, определена сума’ (по изразу на Влахов, Флорин 1990: 147). В този смисъл днес те не биха могли да бъдат използвани безпроблемно за предаване на чужди реалии или поне не без внимателна преценка от страна на преводача и съобразяване с целевата група на превода.

Другите подходи към реалиите *skilling* и *mark* в българските преводи на приказките очаквано са транскрибиране и родово-видова замяна:

Langt om lenge kom de til en riking, som hadde ordet på seg at han snudde skillingen syv ganger før han slapp den. – Най-накрая те стигнали при един богаташ, за когото се говорело, че седем пъти обръщал шилинга, преди да го даде. („*Gutten som skulle tjene tre år uten lønn*“/, „Момъкът, които трябвало да работи три години без заплата“, превод – А. Бучуковска)

Ja, de gjorde så, og da han kom hjem, hadde han ikke en skilling igjen. – Рекли и го сторили, и като се прибрал вкъщи, не му бил останал дори шиллинг. („*Kullbrenneren*“/, „Въглищарят“, превод – А. Качева)

En dag traff han to som var uvenner, og den ene ville piske den andre opp, for det han var skyldig ham halvannen mark. – Един ден срещнал двама мъже, които се били скарали и единият искал да набие другия с камшика си, защото му дължал марка и половина. („*Krambugutten med*

gammelostlasten“/„Норвежецът, който превозвал отлежало сирене до Турция“, превод – В. Попадийна)

Men da gutten hadde kostet gravølet hadde han ikke mange skillingene i lommen. – Като платило за погребението, не му останали почти никакви цари. („*Følgesvennen“/„Спътникът“*, превод – А. Качева)

Jo, så torde hun ikke annet, og fant i hop så mange skillinger som han trodde seg til å bære i storskreppen. – Като видяла колко е силен човекът, който е дошъл при нея, старичката грабнала торбата му и я напълнила с монети. („*Mumle Gåsegg“/„Мърморко Гъшето яйце“*, превод – В. Попадийна)

Запазването на националния и историческия колорит при превода на частично авторизирани фолклорни наративи като норвежките народни приказки изисква от преводача добра практическа подготовка, както и отлично познаване на норвежката традиционна култура. При всички положения обаче е наложително и изработването на предварителна концепция с необходимата теоретична обосновка и отчитане на редица фактори, свързани както с оригиналния текст, така и с успешното функциониране на преводния текст в приемащата литература. Без претенции за изчерпателност, изложеното тук е част от такава концепция и набелязва някои проблеми, с които се сблъскват преводачите на норвежките народни приказки, както и някои от възможните им решения.

Използвани съкращения

англ. – английски

герм. – германски

нем. – немски

нидерл. – нидерландски

нововиснем. – нововисоконемски

срдолнем. – среднодолнонемски

стангл. – староанглийски

стнорв. – старонорвежки

Библиография

Андерсен, Ханс Кристиан. *Малката русалка*. Превод от датски – Светослав Минков. София, Отечество, 1983. [Andersen, Hans Christian. *Malkata rusalka*. Translation from Danish – Svetoslav Minkov. Sofia, Otechestvo, 1983].

Андерсен, Ханс Кристиан. *Приказки*. Превод от датски – Владимир Старирадев. София, Труд, 2005. [Andersen, Hans Christian. *Prikazki*. Translation from Danish – Vladimir Stariradev. Sofia, Trud, 2005].

Андерсен, Ханс Кристиан. *Събрани приказки и разкази*. Том 1 – 3. Превод от датски – Петър Петров. София, Български художник, 1996 – 1998. [Andersen, Hans Christian. *Sabrani prikazki i razkazi*. Tom 1 – 3. Translation from Danish – Petar Petrov. Sofia, Balgarski hudozhnik, 1996 – 1998].

Асбьорнсен, Петер Кристен, Йорген Му. *Замъкът Сория Мория. Норвежки народни приказки*. Превод от норвежки – Анюта Качева. София, Делаkort, 2005. [Asbjørnsen, Peter Christen, Jørgen Moe. *Zamakot Soriya Moriya. Norvezhki narodni prikazki*. Translation from Norwegian – Anyuta Kacheva. Sofia, Delakort, 2005].

Асбьорнсен, Петер Кристен, Йорген Му. *Коледа по старому. Норвежки народни приказки*. Превод от норвежки – Веселка Попадийна. София, Делаkort, 2006. [Asbjørnsen, Peter Christen, Jørgen Moe. *Koleda po staromu. Norvezhki narodni prikazki*. Translation from Norwegian – Veselka Popadiina. Sofia, Delakort, 2006].

Асбьорнсен, Петер Кристен, Йорген Му. *Норвежки народни приказки*. Превод от норвежки – Антония Бучуковска. София, Отечество, 1983. [Asbjørnsen, Peter Christen, Jørgen Moe. *Norvezhki narodni prikazki*. Translation from Norwegian – Antonia Boutchoukovska. Sofia, Otechestvo, 1983].

БЕР = Тодоров, Тодор Ат. и др. *Български етимологичен речник*. Т. VII (СЛОВО –ТЕРЯСВАМ). София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2010. [Todorov, Todor At. et al. *Balgarski etimologichen rechnik*. T. VII (SLŌVO –TERYASVAM). Sofia, Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, 2010].

Братя Грим. *Детски и домашни приказки*. София, Deja Book, 2016. [Brothers Grimm. *Detski i domashni prikazki*. Sofia, Deja Book, 2016].

Братя Грим. *Приказки в два тома*. Т. 1 – 2. Превод от немски – Димитър Стоевски. София, Народна младеж, 1962 – 1963. [Brothers Grimm. *Prikazki v dva toma*. T. 1 – 2. Translation from German – Dimitar Stoevski. Sofia, Narodna mladezh, 1962 – 1963].

БТР = Андрейчин, Любомир и др. *Български тълковен речник*. Четвърто издание. Допълнено и преработено от Димитър Попов. София, Наука и изкуство, 2005. [Andreychin, Lyubomir et al. *Balgarski talkoven rechnik*. Chetvarto izdanie. Dopolneno i preraboteno ot Dimitar Popov. Sofia, Nauka i izkustvo, 2005].

Влахов, Сергей, Сидер Флорин. *Непереводимое в переводе*. Москва, Международные отношения, 1980. [Vlahov, Sergey, Sider Florin. *Neperevodimoye v perevode*. Moskva, Mezhdunarodnyye otnosheniya, 1980].

Влахов, Сергей, Сидер Флорин. *Непереводимото в превода*. София, Наука и изкуство, 1990. [Vlahov, Sergey, Sider Florin. *Neprevodimoto v prevoda*. Sofia, Nauka i izkustvo, 1990].

Георгиева, Албена. Граници и специфика на разказите от неприказната проза. – *Електронно списание LiterNet*, 28.10.2001, № 10 (23). <https://litenet.bg/publish3/ageorgieva/neprikazna.htm> 2001 (03.01.2022) [Georgieva, Albena. Granitsi i spetsifika na razkazite ot neprikaznata proza. – *Elektronno spisanie LiterNet*, 28.10.2001, № 10 (23). <https://litenet.bg/publish3/ageorgieva/neprikazna.htm> 2001 (03.01.2022)]

Данов, Хр. Г. *Теоретическа и практическа числителница*. Съставилъ Хр. Г. Дановъ. Второ издание, съвсѣм прѣработено и допълнено. Книжарница на Хр. Г. Дановъ и С-іе въ Пловдивъ, Русчюкъ и Велесъ, 1868. [Danov, Hr. G. *Teoreticheska i prakticheska chislitelnitsa*. Sastavil Hr. G. Danov. Vtoro izdanie, savsem preraboteno i dopalнено. Knizhyarnitsa na Hr. G. Danov i S-іe v Plovdiv, Ruschyuk i Veles, 1868].

Ескенази, Жак. Адаптацията в българския превод. – *Език и литература*, кн. 2, 1992, с. 63 – 73. [Eskenazi, Zhak. Adaptatsiyata v balgarskiya prevod. – *Ezik i literatura*, kn. 2, 1992, pp. 63 – 73].

Парашкевов, Борис. *Етимологични дублети в българския език. Енциклопедичен речник на думи и имена с единно лексикално първоначало*. София, ЕМАС, 2008. [Parashkevov, Boris. *Etimologichni dubleti v balgarskiya ezik. Entsiklopedichen rechnik na dumi i imena s edinno leksikalno parvonachalo*. Sofia, EMAS, 2008].

Парашкевов, Борис. *Немски елементи в говора на банатските българи*. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2007. [Parashkevov, Boris. *Nemski elementi v govora na banatskite balgari*. Sofia, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2007].

Преводът на диалекти = Преводът на диалекти в художествената литература. Дискусия от 1 март 2017 г. – *Литературен вестник*, бр. 11, год. 26, 22 – 28.03.2017, с. 9 – 11. [Prevodat na dialekti v hudozhestvenata literatura. Discussion of March 1, 2017. – *Literaturen vestnik*, br. 11, god. 26, 22 – 28.03.2017, pp. 9 – 11.]

Радева, Василка. *Български тълковен речник*. София, Изток-Запад, 2012. [Radeva, Vasilka. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofia, Iztok-Zapad, 2012].

Ран Босилек. *Норвежки приказки*. Т. 1 – 2. София, Хемус, 1941. [Ran Bosilek. *Norvezhki prikazki*. Т. 1 – 2. Sofia, Nemus, 1941].

РЧДБЕ = *Речник на чуждите думи в българския език*. Пето издание. Допълнено и основно преработено от Емилия Пернишка. София, Наука и изкуство, 2007. [*Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik*. Peto izdanie. Dopalneno i osnovno preraboteno ot Emiliya Pernishka. Sofia, Nauka i izkustvo, 2007].

Тенев, Михаил. *Живот и дейност*. София, Печ. Полиграфия, 1940. [Tenev, Mihail. *Zhivot i deynost*. Sofia, Pech. Poligrafiya, 1940].

Тенев, Михаил. *Живот и дейност*. Т. 1. София, Българска народна банка, 2014. [Tenev, Mihail. *Zhivot i deynost*. Т. 1. Sofia, Balgarska narodna banka, 2014].

Топоров, Владимир. *По следите на талера (от талера до долара)*. София, Китира, 1997. [Toporov, Vladimir. *Po sledite na talera (ot talera do dolara)*. Sofia, Kitira, 1997].

Харитонов, Христо. *Енциклопедия нумизматика. Монетите на Европа в България (XV – XVIII век)*. Велико Търново, Абагар, 1998. [Haritonov, Hristo. *Entsiklopediya numizmatika. Monetite na Evropa v Balgaria (XV – XVIII vek)*. Veliko Tarnovo, Abagar, 1998.]

Хауф, Вилхелм. *Малкият Мук. Приказки*. Превод от немски – Димитър Стоевски. София, Народна младеж, 1968. [Hauff, Wilhelm. *Malkiyat Muk. Prikazki*. Translation from German – Dimitar Stoevski. Sofia, Narodna mladezh, 1968.]

Холберг, Людвиг. *Еню Планински или Преображеният селянин*. Комедия в 5 д. Превод от датски – Ж. Ганчев. Копривщица, Книж. Георги Козинаров, 1900. [Holberg, Ludvig. *Enyu Planinski ili Preobrazeniyat selyanin*. Komediya v 5 d. Translation from Danish – Zh. Ganchev. Koprivshtitsa, Knizh. Georgi Kozinarov, 1900].

Asbjørnsen, P. Chr. *Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn, fortalte af P. Chr. Asbjørnsen. Første Samling*. Christiania, Trykt hos W. C. Fabritius, 1845.

Asbjørnsen, P. Chr. *Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn, fortalte af P. Chr. Asbjørnsen. Anden Samling*. Christiania, Forlagt af C. A. Dybwad. Trykt hos Fabritius, 1848.

Asbjørnsen, P. Chr. *Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn, fortalte af P. Chr. Asbjørnsen. I. Anden forøgede Udgave*. Christiania, P. F. Steensballes Forlag, 1859.

- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Barne-Eventyr*. Revideret og utgit av Moltke Moe. Kristiania, H. Aschehoug, 1909.
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Eventyr for barn*. Oslo, N. W. Damm & Søn, 1977.
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Eventyrbog for Børn. Norske Folkeeventyr*. I – III. Kjøbenhavn, Gyldendalske Boghandels Forlag, 1883 – 1887.
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Norske Folkeeventyr samlede og fortalte af P. Chr. Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Anden forøgede Udgave. Christiania, Johan Dahls Forlag, 1852.
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Norske folkeeventyr*. Oslo, Damms antikvariat, 1994 [фототипно издание на Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe*. Christiania, Johan Dahl, 1843 – 1844].
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Norske folkeeventyr*. Oslo, Familievennen forlag, 1996.
- Asbjørnsen, P. Chr., Jørgen Moe. *Norske folkeeventyr*. Oslo, N. W. Damm & Søn, 1977.
- Bascom, William. The Forms of Folklore: Prose Narratives. – *The Journal of American Folklore*, Vol. 78, No. 307, 1965, pp. 3 – 20.
- Dyrvik, Ståle. Den lange fredstiden 1720–1784. In: Mykland, Knut (red.). *Norges historie*. Bind 8. Oslo, J. W. Cappelens Forlag, 1978.
- Falk, Hjalmar, Alf Torp. *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*. Kristiania, 1903 – 1906 [faksimileutgave, 5. opptrykk. Oslo, Bjørn Ringstrøms Antikvariat, 2006].
- Hoad, T. F. *The Concise Dictionary of English Etymology*. Oxford/New York, Oxford University Press, 1996.
- Hodne, Ørnulf. Sagn og eventyr som nasjonalkultur. In: Sørensen, Øystein (red.). *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Oslo, Ad notam Gyldendal, 1998, pp. 125 – 140.
- Hoel, Sigurd. Eventyrene våre. In: *Tanker fra mange tider*. Oslo, Gyldendal, 1948, pp. 98 – 114.
- Høgset, Oddbjørg (red.). *Erotiske folkeeventyr (utval og innleiing)*. Oslo, Universitetsforlaget, 1977.
- Kjelland, Arnfinn. *Bygdebok for Lesja. Bind 1. Gards- og slektshistorie for Lesjaskogen*. Lesja, Lesja kommune, 1987.
- Kluge, Friedrich. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin/New York, De Gruyter, 2002 (CD-ROM).
- NAOB = NAOB – *Det Norske Akademis ordbok*, 2022. <https://www.naob.no/> (03.01.2022)
- Propp, Vladimir. Folklore and Reality. In: Propp, Vladimir. *Theory and History of Folklore*. Edited, with an Introduction and Notes, by Anatoly Liberman. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997, pp. 16 – 38.
- Risvaag, Jon Anders. Mark. In: *Store norske leksikon*, 2020. https://snl.no/mark_-_myntenhet (03.01.2022)

Roth, Klaus. Crossing Boundaries: the Translation and Cultural Adaptation of Folk Narratives. – Bönisch-Brednich, Brigitte, Christine Shojaei Kawan, Simone Stiefbold, Harm-Peer Zimmermann (eds.). *Fabula. Journal of Folktale Studies*. Vol. 39 (3 – 4), 1998, pp. 243 – 255.

Skaare, Kolbjørn. Daler. In: *Store norske leksikon*, 2021. <https://snl.no/daler> (03.01.2022)